

Шамілева Л.Л.,

канд. екон. наук, доцент, провідний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості НАН України

Хандій О.О.,

канд. екон. наук, доцент, докторант,
Інститут економіки промисловості НАН України

КОНЦЕПЦІЯ ПАТ-АНАЛІЗУ ВИЗНАЧЕННЯ РИЗИКІВ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ЗА УМОВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Перетворення у соціально-трудої сфері за умови цифровізації економіки охоплюють всі аспекти соціально-трудої відносин (СТВ) та мають різновекторну спрямованість. Необхідно відмітити, що частина з них одночасно супроводжується як позитивними, так і негативними наслідками. Наприклад, поширення нетрадиційних нових форм зайнятості створюють умови для проявів ризиків в системі соціального захисту для працюючих, супроводжуються соціальною ізоляцією та соціальним відчуженням. За результатами сучасних наукових досліджень [1, 2, 3, 4] можна систематизувати проблеми та наслідки трансформації СТВ, визначити причинно-наслідкові зв'язки поміж факторами та умовами цифровізації та можливостями проявів соціально-економічних ризиків в трудовій сфері. Серед факторів та умов, які обумовлюють можливості цифровізації національної економіки, виокремлюють зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні). В структурі зовнішніх можна виділити ті з них, які забезпечують можливості вірогідної оцінки втілення процесів цифровізації за окремими видами економічної діяльності. В першу чергу, це стратегічні параметри розвитку національної економіки та зайнятості, структурні зрушення в економіці, місце національного ринку праці в міжнародному розподілі праці та рівень включення національної економіки в глобалізаційні процеси та інші фактори та чинники.

Серед множини внутрішніх факторів найбільш важливими є рівень готовності національної економіки до смарт-трансформації, рівень цифровізації за ВЕД та можливості розвитку високотехнологічного виробництва, які склалися в країні. Ресурсне забезпечення (фінансове, науково-інтелектуальне, технологічне, підприємницьке, організаційно-адміністративне, інституційне та ін.)

визначає базові умови, а соціально-демографічний та професійно-освітній рівень трудового потенціалу, його відповідність потребам цифровізації та стан національної системи «цифрової» і STEM-освіти створюють можливості втілення процесів цифровізації економіки.

Систематизація проблем та наслідків, які можуть супроводжуватися проявом соціальних ризиків при трансформації СТВ, включає декілька агрегованих блоків, серед яких можна виділити — економічні, соціально-економічні, соціально-психологічні, інформаційно-комунікативні, політичні, безпекові та ін. За умови прояву та їх реалізації визначені проблеми можуть виникати види соціально-економічних ризиків, які пов'язані зі втратою роботи та джерел забезпечення життєдіяльності, можливості соціального захисту та соціального забезпечення. Зниження рівнів зайнятості можуть супроводжуватися соціальним відторгненням та зменшенням рівня соціального захисту.

В системі соціально-психологічних ризиків особливо важливими виступають ризики соціальної дезадаптації, формування психологічної «цифрової» залежності, можливості маніпуляції соціальною свідомістю, зниження соціального статусу особистості та ін.

Оцінка вірогідності прояву ризиків в системі СТВ за умови цифровізації економіки можлива на підґрунті методології патаналізу [5, с. 453–458], концептуальна модель якого визначає причинно-наслідкові зв'язки (рис. 1), які дійсно мають місце при формуванні можливостей прояву визначених ризиків.

Рекурсивна модель для визначення ймовірності реалізації ризиків може бути представлена наступними структурними рівняннями:

$$X_i = P_{X_i R_j} \cdot R_j;$$

$$Y_k = P_{Y_k X_i} \times X_i = P_{Y_k X_i} \times P_{X_i R_j} \times R_j;$$

$$Z_m = P_{Z_m Y_k} \times Y_k + P_{Z_m Y_k} \times X_i + P_{Z_m R_j} \times R_j = P_{Z_m Y_k} (P_{Y_k X_i} \times P_{X_i R_j}) + \\ + P_{Z_m X_i} \times P_{X_i R_j} R_j + P_{Z_m Y_k} R_j$$

де: R_j — зовнішні фактори; $j = 1, n_j$; n_j — кількість зовнішніх факторів; X_i — внутрішні фактори; $i = 1, n_i$; n_i — кількість внутрішніх факторів; Y_k — проблеми та наслідки трансформації СТВ; $k = 1, n_k$; n_k — кількість ідентифікованих проблем та наслідків; Z_m — соціально-економічні ризики; $m = 1, n_m$; n_m — кількість ви-

значених ризиків; P_{ji} — пат-коефіцієнти впливу j -ої змінної на i -ту, зокрема: P_{XiRj} — пат-коефіцієнт впливу зовнішніх факторів на внутрішні; P_{YkXi} — відповідно, коефіцієнти впливу внутрішніх факторів на проблеми та наслідки цифровізації на СТВ, P_{ZmYk} — пат-коефіцієнти впливу проблем та наслідків трансформації СТВ на можливості прояву та реалізації ризиків.

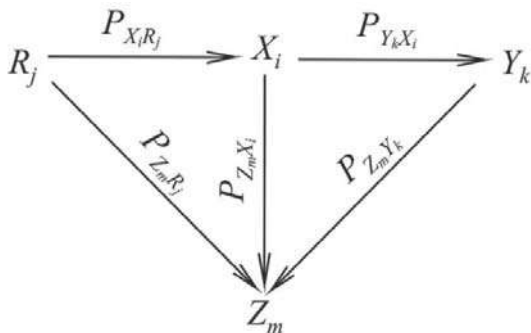

Рис. 1. Рекурсивна модель залежностей формування та прояву соціально-економічних ризиків в СТВ за умови цифровізації економіки.

Визначення відповідних пат-коефіцієнтів на підґрунті спеціальних математично-статистичних алгоритмів забезпечує можливість визначення ймовірності реалізації та прояву конкретного виду соціально-економічного ризику внаслідок трансформації СТВ за умови цифровізації економіки.

Література

1. Вишневецький В.П., Князев С.І. Як підвищити готовність промисловості України до смарт-трансформації // ISS № 1815-2066, Nauka-innov. 2018. 14(4): с. 55–69. Режим доступу: <https://doi.org/10.15407/scin14.04.055>
2. Колот А.М., Герасименко О.О. Соціально-трудовий розвиток у ХХІ столітті: до природи глобальних змін, нових можливостей, обмежень і викликів / Демографія та соціальна політика. — 2019. — № 1(35). — С. 97–125
3. Новікова О.Ф., Остафійчук Я.В. Цифровізація суспільства та сталий розвиток — запорука трансформацій у соціально-трудовій сфері / Цифрова економіка. Збірник матеріалів Національної науково-методичної конференції, 4–5 жовтня 2018р. — К.: КНЕУ, 2018. — С. 277–282
4. Политология. Методы исследования: пер.с англ. / Д.Б. Маншейм, Р.К. Рич. — М.: Весь мир, 1997. — 544 с.